

พัฒนาการทางความคิดของสังคมระหว่างประเทศกับการเปลี่ยนผ่านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
“Development of International society : A Path to “Sustainable Transformation”

นาวาเอก ดร.รณยุทธ ขวัญมงคล
รองผู้อำนวยการกองวิชาความมั่นคงและวิชาพิเศษ
ฝ่ายวิชาการ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ

“มนุษย์มีศักยภาพในการสร้างความรุนแรงเฉกเช่นเดียวกับความสามารถในการสร้างสันติภาพ
ถ้าเราปรารถนาจะให้ผู้อื่นทำดีกับเรา เราก็ยอมจะทำดีกับผู้อื่นดุจเดียวกัน”

Immanuel Kant

บทคัดย่อ

สังคมระหว่างประเทศ (International society) มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องผ่านสิ่งท้าทายในแต่ละช่วงเวลาที่แตกต่างกัน โดยสังคมระหว่างประเทศในแต่ละยุคต่างมีเป้าหมายเหมือนกันคือสันติภาพที่มั่นคงยั่งยืน แต่จากการที่สังคมระหว่างประเทศต่างยึดโยงกันด้วยผลประโยชน์จึงก่อให้เกิดสิ่งท้าทายขึ้นในแต่ละยุคซึ่งมนุษย์ได้ผ่านมาแล้วจนถึงปัจจุบันนี้ แต่สำหรับสิ่งท้าทายใหม่ของสังคมระหว่างประเทศในปัจจุบันคือ “Global Health หรือ สุขภาวะโลก” ถือว่าเป็นสิ่งท้าทายของสังคมระหว่างประเทศที่จะเป็นวิกฤติหรือโอกาสในการแสวงหาความร่วมมือในสังคมระหว่างประเทศเพื่อสันติภาพที่ยั่งยืนและสุขภาวะที่ดีของโลก บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อบรรยายพัฒนาการของสังคมระหว่างประเทศในแต่ละยุคที่มีเป้าหมายคือสันติภาพที่มั่นคงและยั่งยืนและเล็งการให้ความสำคัญต่อสุขภาวะโลก วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่ออธิบายให้เห็นว่าสังคมระหว่างประเทศมีทางเลือกเสมอที่จะเปลี่ยนผ่านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในหลากหลายรูปแบบ และวัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อแสดงให้เห็นว่าการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษย์ซึ่งมนุษย์ต่างมีหน้าที่พึงกระทำต่อกันนั้น คือเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนผ่านสู่พัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมระหว่างประเทศบนแนวคิดสุขภาวะโลกที่ดีได้

คำสำคัญ : สังคมระหว่างประเทศ Conflict of interest จริยศาสตร์หน้าที่นิยม สันติภาพอันสถาพร

พัฒนาการของสังคมระหว่างประเทศ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มนุษย์จะมีความสุขสมบูรณ์ได้เมื่อมนุษย์ใช้ชีวิตอยู่ในสังคม มนุษย์ที่ดียอมเป็นผู้สร้างสังคมที่ดี เช่นเดียวกับสังคมที่ดียอมหล่อหลอมหรือสร้างมนุษย์ในสังคมให้ดีขึ้น (Aristotle,1943) การที่มนุษย์จะสร้างสังคมขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยสิ่งยึดเหนี่ยวหรือความเชื่อเดียวกัน โดยความจริงที่ถูกสร้างขึ้นนั้นมีลักษณะเป็นความจริงเชิงอัตวิสัยร่วม (intersubjective) ซึ่งไม่ใช่ความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือเชิงปรนัย(objective) โดยมนุษย์มักจะคุ้นชินความจริงเชิงอัตวิสัยร่วมในคำว่า “วัฒนธรรม” ซึ่งวัฒนธรรมมีทั้งที่จับต้องได้ในเชิงรูปธรรมและจับต้องไม่ได้เชิงนามธรรม ในส่วนของวัฒนธรรมเชิงนามธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เชื่อร่วมกันว่าวัฒนธรรมมีอยู่จริงและแตกต่างกับวัฒนธรรมอื่นๆจนสามารถจำแนกมนุษย์ในแต่ละพื้นที่ออกจากกันได้ โดย ความเป็นนามธรรมของวัฒนธรรมนั้นจะค่อยๆก่อรูปแปรเปลี่ยนจนมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นจนกลายเป็น “สังคม” ที่มนุษย์ที่มีความเชื่อเดียวกันมารวมกลุ่มกันและมีความเป็นเจ้าของวัฒนธรรมและสังคมนั้นๆ การที่วัฒนธรรมและสังคมได้ผ่านกาลเวลามาอย่างต่อเนื่องผ่านการศึกษาระดับสูงซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยตามวัตถุประสงค์ของสังคม วัฒนธรรมและสังคมจึงค่อยๆ

เปลี่ยนแปลงไปได้ โดยมีแรงขับที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้นำ ภัยธรรมชาติ สงคราม(เพื่อแย่งชิงผลประโยชน์และอำนาจ) การอพยพย้ายถิ่น โรคระบาด วิกฤติการขาดแคลนอาหาร พัฒนาการด้านความรู้ทางสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ฯลฯ แรงขับเหล่านี้จะค่อยๆหลอมรวมมนุษย์ในสังคมให้มีวัฒนธรรมเดียวกันและค่อยๆขยายขนาดและความซับซ้อนของสังคมจนได้สรรสร้างสิ่งใหม่ขึ้นคือ “รัฐชาติ”¹ หรือ “ประเทศ”² ขึ้นในที่สุด และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่อประเทศย่อมต้องการพื้นที่ทางสังคมระหว่างประเทศในการปฏิสัมพันธ์กัน โดยพื้นที่ปฏิสัมพันธ์นั้นอยู่ภายใต้ข้อตกลงร่วมกันระหว่างประเทศ โดยเริ่มจากข้อตกลงระหว่าง ๒ ประเทศ ขยายสู่บรรทัดฐานของภูมิภาค และขยายสู่จารีตกฎหมายระหว่างประเทศในที่สุด พื้นที่ที่มีจารีตพื้นฐานร่วมกันดังกล่าวถูกเรียกว่า “สังคมระหว่างประเทศ(International Society)” (Fierke & Jorgensen,2001) พัฒนาการของสังคมระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปตามความรู้ของมนุษย์ซึ่งเกิดจากการใช้เหตุผลและความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ในสังคมระหว่างประเทศ การทำความเข้าใจพัฒนาการของสังคมระหว่างประเทศนั้นคงต้องศึกษาเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ของสังคมระหว่างประเทศ (จุลชีพ ชินวรโรจน์ ,2557) โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจพัฒนาการของสังคมระหว่างประเทศในขั้นพื้นฐาน โดยในขั้นพื้นฐานนี้ทุกๆประเทศต่างให้ความสำคัญสูงสุดกับการดำรงอยู่ของประเทศหรือการมี “อธิปไตย” การมีตัวตนหรืออัตลักษณ์ในสังคมระหว่างประเทศหรือสิ่งที่เราเรียกว่าการมี “เอกราช” และ “ผลประโยชน์แห่งชาติของประเทศตน” (Finnemore,1996)

การดำรงอธิปไตย เอกราช และผลประโยชน์แห่งชาติ ในสังคมระหว่างประเทศได้นั้นประเทศทุกประเทศต่างต้องการหลักประกัน โดยหลักประกันดังกล่าวคือ “อำนาจที่เหนือประเทศอื่นๆ” (Waltz,2001) เป็นหลักประกันความปลอดภัยในเหตุปัจจัยทั้ง 3 ประการข้างต้น แนวคิดดังกล่าวก่อให้เกิดภาวะการแก่งแย่งกันเพื่อเร่งเสริมสร้างอำนาจโดยมีเป้าหมายคือการแย่งชิงผลประโยชน์แห่งชาติเพื่อให้ประเทศตนได้มากกว่าประเทศอื่นหรือประเทศคู่แข่งหรือศัตรู ดังนั้นความหมายของ “อำนาจ” จึงไม่ได้จำกัดไว้เพียงเครื่องมือ(mean) ในการบรรลุวัตถุประสงค์ 3 ประการคืออธิปไตย เอกราช และผลประโยชน์แห่งชาติเท่านั้น แต่ “อำนาจ” เป็นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ (ends) ของประเทศด้วยเช่นกัน เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของประเทศจึงไม่จำกัดแค่อธิปไตย เอกราช และผลประโยชน์แห่งชาติ แต่ยักรวมถึง “อำนาจของประเทศที่เหนือกว่าประเทศอื่นๆ” ด้วยอีกประการหนึ่ง ด้วยแนวคิดในลักษณะนี้ทุกประเทศต่างตระหนักเห็นถึงความสำคัญของอำนาจจึงเกิดการแก่งแย่งกันในการแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติและอำนาจ ประกอบกับพัฒนาการทางเทคโนโลยีด้านอุตสาหกรรมที่ทุกประเทศต่างต้องการแหล่งวัตถุดิบ แรงงาน และตลาดระบายสินค้าเพื่อสร้างความมั่งคั่งให้มากที่สุด สังคมระหว่างประเทศซึ่งในขณะนั้นมีศูนย์กลางอยู่ที่ยุโรปจึงได้วางรากฐานบรรทัดฐานของภูมิภาค และขยายสู่จารีตกฎหมายระหว่างประเทศ (Katzenstein,1996) อนุญาตให้ทุกประเทศล่าอาณานิคมในโลกใหม่นอกยุโรปได้ สังคมระหว่างประเทศจึงเข้าสู่ยุคล่าอาณานิคมในที่สุด ยุคล่าอาณานิคมเป็นยุคที่สังคมระหว่างประเทศถูกผลักดันด้วยความโลภและความกลัวในผลประโยชน์ การแสวงหาอำนาจในฐานะเครื่องมือและเป้าหมายจากสังคมมนุษย์อื่นๆ อาทิ ในประเทศอาณานิคมและผลประโยชน์จากโลกเช่นทะเล สังคมระหว่างประเทศจึงละเลยความสำคัญของสิ่งแวดล้อม

¹ รัฐชาติเป็นการผสมผสานความหมายของ "รัฐ" กับ "ชาติ" รวมกัน โดยจะหมายถึง ชุมชนของมนุษย์ที่ประกอบไปด้วยลักษณะดังนี้ (1) มีความผูกพันกัน ในทางวัฒนธรรม (2) มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน (3) มีอำนาจอธิปไตยและเอกราช (4) มีอาณาเขตของดินแดนที่แน่นอน (5) มีรัฐบาล

² ประเทศ หมายถึง รัฐปกครองตนเองที่มีเอกราชเป็นของตนเอง รัฐที่เป็นที่ยอมรับในสังคมระหว่างประเทศ โดยเน้นความหมายที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

ของโลก จนในท้ายที่สุดสงครามระหว่างประเทศเข้าสู่ความขัดแย้งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้คือสงครามโลกครั้งที่ 1 และ สงครามโลกครั้งที่ 2 (Doyle,1997) สำหรับบทเรียนที่สงครามระหว่างประเทศได้รับจากสงครามโลกทั้ง 2 ครั้ง คือ การรักษาอธิปไตย เอกราชและผลประโยชน์แห่งชาติของตน ด้วยการใช้และแสวงหาอำนาจนั้นอาจไม่ใช่คำตอบเดียวของสันติภาพในสงครามระหว่างประเทศ วิธีการอื่นที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดสงครามโลกและดำรงไว้ซึ่งสันติภาพในสงครามระหว่างประเทศคือความร่วมมือผ่านสถาบันทางการเมืองในสงครามระหว่างประเทศ(Keohane & Nye, 2001)สงครามระหว่างประเทศจึงได้ร่วมกันก่อตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้นเพื่อให้ทุกประเทศมีหลักประกันในการที่ประเทศสมาชิกจะไม่ถูกละเมิดอธิปไตย เอกราช สำหรับผลประโยชน์นั้นองค์การสหประชาชาติจะเป็นองค์การที่ไกล่เกลี่ยผลประโยชน์ด้วยการตั้งองค์การการค้าโลกบนพื้นฐานแนวคิด สันติภาพในสงครามระหว่างประเทศมาจากการให้ความสำคัญกับผลประโยชน์สัมบูรณ์(absolute gain) ของสงครามระหว่างประเทศ โดยวางกฎหมายจารีตระหว่างประเทศให้ยุติธรรมในการแข่งขันทางการค้า ซึ่งถือเป็นพัฒนาการของสงครามระหว่างประเทศ ในขั้นที่ 2 แต่อย่างไรก็ตามภายใต้แนวคิดดังกล่าวสงครามระหว่างประเทศยังคงยึดติดกับผลประโยชน์แห่งชาติยังคงละเลยการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมโลก ซึ่งภายใต้การแข่งขันทางเศรษฐกิจ สงครามระหว่างประเทศได้ก่อเกิดกระแสในสงครามระหว่างประเทศคือ “กระแสโลกาภิวัตน์” ซึ่งกระแสโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดสภาวะในสงครามระหว่างประเทศที่เรียกว่า “สภาวะการขึ้นตรงกันอย่างซับซ้อน (complex interdependence) (Keohane& Nye,2001) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในสงครามระหว่างประเทศซึ่งมีระเบียบจากองค์การการค้าโลกอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกันก่อให้เกิดปัญหาให้กับสงครามระหว่างประเทศใน 5 มิติ ได้แก่ มิติสังคม (People) มิติเศรษฐกิจ (Prosperity) มิติสิ่งแวดล้อม (Planet) มิติหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership) และมิติสันติภาพ (Peace) โดยมีรายละเอียดดังนี้

- มิติสังคม กระแสโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดปัญหาในเชิงสังคมจากการที่สังคมที่มีความแตกต่างกันทางความเชื่อ วัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคม ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงบวกและเชิงลบทางสังคม กระแสเสรีนิยม ประชาธิปไตยเป็นกระแสหลักที่ผลักดันสงครามระหว่างประเทศซึ่งขัดกับแนวคิดอนุรักษนิยม แนวคิดทางศาสนา

- มิติเศรษฐกิจ กระแสโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงกันทางเศรษฐกิจ บรรษัทข้ามชาติมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจของประเทศที่เข้าไปลงทุน และมีอิทธิพลต่อทิศทางทางการเมือง สังคมภายในประเทศต่างๆ จนถูกมองว่า บรรษัทข้ามชาติเป็นเครื่องมือในการเข้าไปแทรกแซงอธิปไตยของประเทศอื่นๆ

- มิติสิ่งแวดล้อม กระแสโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงกันทางเศรษฐกิจซึ่งกระตุ้นกระแสบริโภคนิยม ที่ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไปจนเกิดความจำเป็น เกิดมลพิษจากกระบวนการผลิตและขยะอุตสาหกรรมที่ทวีเพิ่มมากขึ้นจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของโลก ภาวะโลกร้อนที่เป็นสาเหตุของปรากฏการณ์ เอลนีโญ และ ลานีญา กระทบต่อมิติสังคม มิติเศรษฐกิจ มิติหุ้นส่วนการพัฒนา และ มิติสันติภาพ

- มิติหุ้นส่วนการพัฒนา กระแสโลกาภิวัตน์เน้นหนักไปในทางความร่วมมือทางประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก การเป็นหุ้นส่วนพัฒนานำไปสู่ความร่วมมือและความขัดแย้งในแต่ละมิติ

- มิติสันติภาพ กระแสโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดปัญหาในมิติสังคม มิติเศรษฐกิจ มิติสิ่งแวดล้อม มิติหุ้นส่วนการพัฒนา นำไปสู่ปัญหาสันติภาพในสงครามระหว่างประเทศ

ในประเด็นมิติเหล่านี้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลก ดูเสมือนจะเป็นปัญหาหลักของสงครามระหว่างประเทศหรือเป็น แรงขับหลักที่ขับเคลื่อน ปัญหาในมิติสังคม มิติเศรษฐกิจ และมิติความร่วมมือในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา และ ปัญหาสันติภาพในสงครามระหว่างประเทศ แต่ในความเป็นจริงแล้วทุกปัญหาเกี่ยวพันกันโดยมีระดับความสำคัญ

เท่าๆกันในสังคมโลกที่อยู่ในสภาวะการขึ้นตรงต่อกันอย่างซับซ้อน การแก้ปัญหาผ่านองค์การสหประชาชาติดูเหมือนจะเป็นทางออกเดียวของการแก้ปัญหาสังคมระหว่างประเทศแต่ตราบดีที่ทุกประเทศสมาชิกต่างยังยึดโยงกับการให้ความสำคัญกับผลประโยชน์แห่งชาติทั้งในภาพรวมและของประเทศตนเองเป็นหลัก ก็ดูจะไม่สามารถแก้ปัญหาที่ซับซ้อนดังกล่าวได้ อาทิ สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น ออกกฎหมายใหม่ด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดมากขึ้นสำหรับอุตสาหกรรม ในการปล่อยมลพิษสู่น้ำและอากาศ ประสิทธิภาพการใช้พลังงานและประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร และส่งเสริมอุตสาหกรรมการผลิตที่ยั่งยืนมากขึ้นรวมถึงการใช้แหล่งพลังงานที่ปราศจากฟอสซิลในกระบวนการให้ความร้อนจนทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นจนแข่งขันในตลาดได้ยาก เมื่อเทียบกับประเทศสหรัฐฯ และ จีน ซึ่งยังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างนี้ชี้ให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับผลประโยชน์แห่งชาติตนเป็นหลักแม้ว่าจะมีสถาบันทางการเมืองระหว่างประเทศคอยกำกับแล้วแต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ โดยเฉพาะตัวแปรสำคัญที่แรงขับเคลื่อนหลักคือสิ่งแวดล้อมของโลก

ผลประโยชน์คืออะไร การขัดแย้งผลประโยชน์มีจริงหรือไม่และใครเป็นผู้ขัดแย้งตัวจริง?

R. G. Collingwood (1925) นักปรัชญาทางเศรษฐศาสตร์ ได้ แบ่งการกระทำของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ นั่นคือ 1) การกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะหน้า 2) การกระทำทางเศรษฐกิจที่ยึดโยงกับผลประโยชน์หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ในอนาคต และ 3) การกระทำทางศีลธรรม เมื่ออนุมานแนวความคิด Collingwood ดังกล่าวให้เป็นการกระทำของประเทศ(ผ่านนโยบายหรือการกระทำของผู้นำประเทศ) ก็สามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภทได้ด้วยเช่นกัน โดย Collingwood ยอมรับว่าในบางแง่มุมการกระทำทั้ง 3 แบบนี้อาจไม่สามารถแยกจาก กันได้อย่างเด็ดขาด นั่นคือ จากที่กระทำทางเศรษฐกิจเป็นการกระทำที่ถูกต้องขับเคลื่อนด้วยความต้องการบางสิ่งบางอย่างทำให้การกระทำชนิดนี้มีลักษณะที่คาบเกี่ยวอยู่กับการกระทำตามความต้องการเฉพาะหน้าด้วยเช่นกันขณะเดียวกันการกระทำทางเศรษฐกิจก็มีลักษณะที่คาบเกี่ยวกับการกระทำทางศีลธรรมเช่นกัน ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของการกระทำทางเศรษฐกิจคือการกระทำชนิดนี้โดยเนื้อแท้เป็นเรื่องภายในประเทศ มากกว่าเป็นเรื่องระหว่างประเทศ โดยอาจยกตัวอย่างเรื่องการค้าระหว่างประเทศ เช่นหากประเทศ A ขายหรือแลกเปลี่ยนสินค้ากับประเทศ B จุดเน้นจึงอยู่ที่ประเทศ A ได้ให้สินค้าของตนกับประเทศ B และ ประเทศ B ได้ให้สินค้ากับประเทศ A การวิเคราะห์เช่นนี้ทำให้ วิเคราะห์ต่อไปได้ว่าการกระทำทางเศรษฐกิจเป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศ A และ ประเทศ B ในฐานะผู้กระทำ ในแง่ที่ช่วยให้ประเทศนั้นๆ สามารถได้มาซึ่งบางสิ่งบางอย่างที่ประเทศปรารถนา ขณะเดียวกันก็เป็นการกระทำที่สมเหตุสมผลในแง่ที่ว่า การที่ประเทศนั้นกระทำสิ่งที่ทำอยู่ในปัจจุบันซึ่งอาจไม่ใช่สิ่งที่ประเทศชอบหรือต้องการ แต่เป็นสิ่งที่เมื่อทำแล้วจะทำให้ได้มาซึ่งอีกสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของประเทศต้องการในอนาคต การวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งทางผลประโยชน์ (Conflict of interest) ไม่ใช่การขัดกันระหว่างผลประโยชน์ของประเทศสองประเทศแต่เท่ากับเป็นการขัดแย้งกันระหว่างผลประโยชน์ภายในของประเทศตนเอง หรืออาจมองได้ว่าความขัดแย้งทางผลประโยชน์ภายในอาจเป็นการขัดกันระหว่างวิธีการกับเป้าหมายที่ประเทศต่างๆได้กำหนดขึ้นเอง กล่าวคือประเทศๆหนึ่งอาจต้องการบรรลุเป้าหมายแบบหนึ่งแต่ไม่สามารถใช้วิธีการที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่ทำได้ ความเข้าใจนี้ก่อให้เกิดนัยยะบางประการตามมา ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการตอบปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจหลายเรื่องเช่น เรื่องราคาค่าแรงจูงนำไปสู่การเคลื่อนย้ายทุนข้ามประเทศ เกิดความตึงเครียดทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ อัตราดอกเบี้ยระหว่างประเทศที่กระทบต่อเศรษฐกิจภายในของทุกประเทศ ส่งผล

ก่อให้เกิดปัญหาสังคม การอพยพย้ายถิ่น ฯลฯ ซึ่งปัญหาเหล่านี้สังคมระหว่างประเทศไม่ได้คิดคำนวณโดยนำความคิดทางศีลธรรม มาใช้ในการตัดสินใจ

ทางเลือกของการเปลี่ยนผ่านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมระหว่างประเทศ

จากการจำแนกการกระทำของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภทใหญ่นั้นคือ การกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะหน้า การกระทำทางเศรษฐกิจที่ยึดโยงกับผลประโยชน์หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ในอนาคต และการกระทำทางศีลธรรม ซึ่งในบางแง่มุมการกระทำทั้ง 3 แบบนี้อาจไม่สามารถแยกจากกันได้อย่างเด็ดขาด และจากการที่มนุษย์ใช้เหตุผลในการตัดสินใจกระทำบนหลักจริยศาสตร์กระแสหลัก คือ จริยศาสตร์ประโยชน์นิยม³ (Mill,1998) และ จริยศาสตร์หน้าที่นิยม⁴ (Kant,1969) โดยจารีตกฎหมายระหว่างประเทศในปัจจุบันมักจะยึดโยงกับจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมเป็นหลักซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ขึ้นในสังคมระหว่างประเทศตามที่ได้วิเคราะห์ไว้ข้างต้น ดังนั้นการเปลี่ยนผ่านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจึงเหลือเครื่องมืออีก 1 ประเภทคือจริยศาสตร์หน้าที่นิยมมาใช้ควบคู่กันเพื่อลดความสำคัญของผลประโยชน์ในสังคมระหว่างประเทศ

การที่ประเทศจะยอมลดหรือปรับเปลี่ยนเป้าหมายหรือวิธีการของประเทศ ย่อมดูเหมือนว่าจะเป็นไปได้ยากในสังคมระหว่างประเทศที่ต่างค้ำชูกับการยึดโยงความสัมพันธ์บนพื้นฐานของผลประโยชน์เป็นหลัก แต่จากปัญหาสิ่งแวดล้อมโลกที่เกิดขึ้น ปัญหาดังกล่าวถือเป็นสิ่งท้าทายที่สังคมระหว่างประเทศกำลังเผชิญอยู่ โดยสังคมระหว่างประเทศจึงยืนอยู่บน 3 ทางเลือก (Wendt,1992) คือ

ทางเลือกที่ 1 ทุกประเทศกระทำหรือมีพฤติกรรมที่เป็นศัตรูต่อกัน(Hobbesian anarchy : ภายใต้สังคมที่มีกฎระเบียบตามโครงสร้างของอำนาจในสังคมระหว่างประเทศซึ่งยึดโยงกับผลประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ)

ทางเลือกที่ 2 ทุกประเทศกระทำหรือมีพฤติกรรมที่เป็นคู่แข่งกัน(Lockean anarchy : ภายใต้สังคมระหว่างประเทศที่มีกฎระเบียบในการแข่งขันที่ยุติธรรมต่อทุกคนซึ่งยึดโยงกับผลประโยชน์เชิงสัมบูรณ์)

ทางเลือกที่ 3 ทุกประเทศกระทำหรือมีพฤติกรรมที่เป็นมนุษย์ต่างมีหน้าที่ของมนุษย์ที่พึงกระทำต่อกัน (Kantian anarchy : ภายใต้สังคมระหว่างประเทศที่มีเจตน์จำนงร่วมกัน/General will โดยไม่ยึดโยงกับผลประโยชน์อีกต่อไป)

³ ประโยชน์นิยม (utilitarianism) ว่าเป็นทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิดถูกชั่วดี กล่าวคือ การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด หรือนัยหนึ่งเป็นความสุขโดยรวมของมนุษย์ทุกคนที่ได้รับจากผลของการกระทำ โดยพิจารณาอย่างเป็นกลางไม่ถือว่าความสุขของผู้กระทำสำคัญเหนือกว่าความสุขของคนอื่น ไม่ว่าจะเป็ความสุขของใคร

⁴ คานท์อธิบายกฎศีลธรรมในทฤษฎีจริยศาสตร์โดยใช้มโนทัศน์ “หน้าที่” เป็นแกนหลัก คานท์กล่าวว่า “หลักข้อแรกของ ศีลธรรมก็คือการกระทำที่จะมีค่าทางศีลธรรมจะต้องเกิดจากหน้าที่ หลักข้อสองก็คือค่าทางศีลธรรมของการกระทำที่เกิดจากหน้าที่นั้นมีได้อยู่ที่ จุดหมายที่ต้องการจะบรรลุ แต่อยู่ในคติ (maxim) ที่ก่อให้เกิดการกระทำนั้น การกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรมหรือการกระทำที่ถูกต้องเป็นการกระทำที่ทำ ด้วย เจตนาดี (good will)

เมื่อพิจารณาความสมเหตุสมผลบน 3 ทางเลือกในฐานะที่มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ใช้เหตุผล ผ่านเกณฑ์ ๓ ประการคือ ความเหมาะสม (Suitability) ความเป็นไปได้ (Acceptability) และความยอมรับได้ (Feasability)⁵ โดยมีเป้าหมายคือ “การเปลี่ยนผ่านโดยมีสันติภาพที่มั่นคงยั่งยืน โดยร่วมมือกันส่งเสริมสุขภาวะโลก” พบว่า ทางเลือกที่ 1 ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ได้ โดยสังคมนระหว่างประเทศเคยได้บทเรียนจากสงครามโลก ครั้งที่ 1 และ 2 มาแล้วจึงไม่สามารถผ่านเกณฑ์ความเหมาะสม จึงเหลือทางเลือกที่ 2 และ 3 ซึ่งเป็นทางเลือกที่ตอบสนองต่อเป้าหมาย เมื่อพิจารณาเกณฑ์ความเป็นไปได้ทางเลือกที่ 2 และ 3 เป็นทางเลือกที่ทุกประเทศได้ร่วมกระทำผ่านสถาบันระหว่างประเทศซึ่งได้วางรากฐานจารีตกฎหมายระหว่างประเทศมาตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน ดังนั้นจึงผ่านเกณฑ์ความเป็นไปได้ เมื่อพิจารณาเกณฑ์ความยอมรับได้ของทางเลือกที่ 2 และ ทางเลือกที่ 3 พบว่าทางเลือกที่ 2 เป็นทางเลือกที่มีความเสี่ยงสูงจากการที่สังคมนระหว่างประเทศยังคงยึดโยงกับผลประโยชน์ยังคงหมิ่นเหม่ต่อเสถียรภาพของสันติภาพและการส่งเสริมสุขภาพโลก ทางเลือกที่ 3 เป็นการลดความเสี่ยงจากการลดอิทธิพลของผลประโยชน์ในสังคมนระหว่างประเทศด้วยการสร้างจิตสำนึกในฐานะมนุษย์ซึ่งต่างมีหน้าที่ในการปกป้องสิ่งแวดล้อมของโลก โดยมนุษย์ต่างมีหน้าที่ในการดูแลและส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับมนุษย์ ในยุคต่อไป ดังนั้นทางเลือกที่ 3 จะเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดในการส่งผ่านสันติภาพที่มั่นคงยั่งยืน

วิธีการเปลี่ยนผ่านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมนระหว่างประเทศ

การเปลี่ยนผ่านสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมนระหว่างประเทศ เปิดจากการส่งเสริมการศึกษาในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) จนเกิดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมใหม่ภายในประเทศ เหนียวนำไปสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนปรับเปลี่ยน อัตลักษณ์ ผลประโยชน์ ปทัสถาน (Norms) (สุวิจิตา จรุงเกียรติกุล, 2554) ของประเทศในสังคมนระหว่างประเทศ โดยในสังคมนระหว่างประเทศนั้นต่างมีเป้าหมายของสังคมหรือระบบเดียวกันคือ สันติภาพถาวรและสุขภาวะโลกที่ดี อันเป็นเป้าหมายสุดท้ายที่ดีที่สุดสำหรับทุกประเทศและมนุษย์ทุกคนในแต่ละประเทศ สิ่งสำคัญที่สุดในฐานะที่การศึกษาเป็นเครื่องมือของทุกๆ ประเทศคือ การศึกษาที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนของแต่ละประเทศสามารถมีเสรีภาพในการเหตุผลในการกำหนดอัตลักษณ์ของตนเองและกำหนดชะตากรรมของตนเองร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมจนเกิดสภาพของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคมผ่านการใช้เหตุผลร่วมกันของประชาชนในแต่ละประเทศ ภายใต้แนวคิดสันติภาพอันสถาพร (Perpetual Peace) ของคานท์ (Kant, 1991) ที่ไม่เห็นด้วยกับการแทรกแซงในกิจการของประเทศอื่นหรือมนุษย์ผู้อื่นภายใต้หลักการไม่แทรกแซงซึ่งกันและกันไม่ว่าจะเป็นในระดับระดับรัฐหรือปัจเจกบุคคล และคานท์เชื่อในความคิดเรื่องวิวัฒนาการทางการเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยคำนึงถึงสภาพและแบบแผนทางการเมืองของประเทศต่างๆ คานท์ไม่อาจยอมรับความคิดเรื่องการแทรกแซงจากภายนอก เพราะมันไม่ได้เป็นกระบวนการพัฒนาที่เกิดจากการตัดสินใจกำหนดตัวเองของประชาชนในแต่ละประเทศเอง ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนระหว่างรัฐต่อรัฐในสถานะที่มีเมตริจิตสากล (Universal Hospitality) จะเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันไม่ใช่ในฐานะประชาชนต่างประเทศ แต่ในฐานะมนุษย์ ซึ่งความสัมพันธ์นี้ย่อมนำมาซึ่งการปรับเปลี่ยนสังคมจนเหนียวนำไปเกิดการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ ผลประโยชน์ และ ปทัสถานระหว่างประเทศได้ในที่สุด

⁵ SFA Matrix โดย Johnson & Scholes เป็นกรอบการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ เป็นเครื่องมือที่ออกแบบมาเพื่อช่วยให้องค์กรประเมินตัวเลือกเชิงกลยุทธ์ที่แตกต่างกันโดยเทียบกับเกณฑ์สำคัญสามประการ ด้วยการวิเคราะห์ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และการยอมรับได้ เพื่อพิจารณาเลือกวิธีการที่ดีที่สุด

สรุป

การศึกษาพัฒนาการทางความคิดของสังคมระหว่างประเทศแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสังคมในฐานะมนุษย์ที่ต้องการจากสังคม พัฒนาการของสังคมมนุษย์จนก่อให้เกิด “รัฐชาติ” “ประเทศ” และ “สังคมระหว่างประเทศ” ที่มีเป้าหมายคือสันติภาพที่มั่นคงและยั่งยืน ปราศจากสงคราม จากความสัมพันธ์ภายในสังคมระหว่างประเทศ มนุษย์ได้เรียนรู้ความสำคัญของสันติภาพและทางเลือกของการมีสันติภาพที่ความหลากหลายใน 3 ทางคือ 1) ทางเลือกด้วยการแสวงหาอำนาจ 2) ทางเลือกด้วยการแสวงหาความร่วมมือผ่านสถาบันทางการเมืองระหว่างประเทศ และ 3) ทางเลือกผ่านการตระหนักถึงหน้าที่ในฐานะมนุษย์ที่พึงกระทำต่อกันผ่านสถาบันทางการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งทางเลือกที่ 1 และ 2 ยังยึดโยงอยู่กับผลประโยชน์ จนนำไปสู่ความขัดแย้งทางผลประโยชน์ สุ่มเสี่ยงต่อเป้าหมายสันติภาพที่มั่นคงยั่งยืนและการส่งเสริมสุขภาวะโลก ดังนั้นการเปลี่ยนผ่านสู่สันติภาพที่มั่นคงยั่งยืนจึงเหลือเพียงทางเลือกที่ 3 ซึ่งต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนผ่านด้วยการศึกษาเพื่อสร้างจิตสำนึกในฐานะมนุษย์ ซึ่งต่างมีหน้าที่กระทำต่อกัน ซึ่งคานที่ได้แนะนำไว้ว่า “มนุษย์แต่ละคนมีความสามารถในการเปิดใจให้รับรู้และเข้าใจในความแตกต่างหลากหลายของกันและกันได้ แต่สังคมมนุษย์ไม่ควรยอมรับการถูกบังคับให้ยอมรับ”

"มนุษย์เกิดมาเสรี แต่เขาถูกพันธนาการอยู่ทั่วทุกแห่ง"

Rousseau

บรรณานุกรม

- จูลซีฟ ซินวอร์โรน. (2557). *โลกในศตวรรษที่ 21 : กรอบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ = The world in the 21st century: analytical framework of international relations*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). *ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี
- Aristotle. (1943). *Politics*. New York : Random House.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2554). *อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Alexander Wendt (1992). *Anarchy is What State Make of It: The Social Construction of Power Politics*. International Organization, Vol.46, No.2.
- Fierke, K.M., & Jorgensen, K.E. (2001) . *Constructing International Relations: The Next Generation*. New York : Routledge.
- Finnemore, Martha. (1996). *National interests in international society*. New York.: Cornell University Press.
- Kant, Immanuel. (1969). *Groundwork of the Metaphysic of Morals*. H.J. Paton (trans, analyzed). London: Hutchinson University Library.

Kant, Immanuel. (1991). *Toward Perpetual Peace*. in edited by H. Reiss. *Kant: Political Writings*, 2nd. Cambridge University Press.

Katzenstein.(1996). *The Culture of National Security Norms and Identity in World Politics*. New York : Columbia University Press

Keohane, Keohane and Nye, Joseph.(2001) . *Power and Interdependence*. New York : Longman

Michael W. Doyle(1997), *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism, and Socialism* .New York: W.W. Norton.

Mill, John Stuart.(1998), *Utilitarianism*, Roger Crisp (ed.) . Oxford : Oxford Press.

R.G. Collingwood.(1925). Economics as a Philosophical Science, *International Journal of Ethics* 35,reprinted in *ESSys Philosophy*: R.G. Collingwood. Oxford : Oxford Press.

Waltz, Kenneth N. Man (2001), *the State and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press, 2001.Keohane, Keohane and Nye, Joseph. (2001) . *Power and Interdependence*. New York : Longman.